ภาคผนวก

คำบูชาพระและคำอาราธนา

คำบูชาพระ

“อิเมหิ สักกาเรหิ พุทธัง อภิปูชยามิ.

อิเมหิ สักกาเรหิ ธัมมัง อภิปูชยามิ.

อิเมหิ สักกาเรหิ สังฆัง อภิปูชยามิ.

ข้าพระพุทธเจ้า ขอเคารพบูขาพระพุทธเจ้า ผู้เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกอย่างสูงและศักดิ์สิทธิ์ ด้วยสักการะนี้

ข้าพระพุทธเจ้า ขอเคารพบูชาพระธรรมคือคำสั่งสอนของพระองค์ ซึ่งเป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกอย่างสูงและศักดิ์สิทธิ์ ด้วยสักการะนี้

ข้าพระพุทธเจ้า ขอเคารพบูชาพระสงฆ์คือสาวกขององค์ผู้เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกอย่างสูงและศักดิ์สิทธิ์ ด้วยสักการะนี้”

คำอาราธนาศีล ๕

“มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสะระเณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสะระเณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต, วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสะระเณนะ สะหะ, ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.”

คำอาราธนาพระปริตร

“วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา, สัพพะ ทุกขะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง.

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา, สัพพะ ภะยะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง.

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา, สัพพะ โรคะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง.”

คำอาราธนาธรรม

“พรัห(ม)มา จะ โลกาธิปะตี, สะหัมปะติ กัตอัญชะลี, อันธิวะรัง อะยาจะถะ, สันตีธะ สัตตาปปะระชักขะชาติกา, เทเสตุ ธัมมัง อนุกัมปิมัง ปะชัง.ฯ”

คำถวายข้าวพระพุทธ

"อิมัง, สูปะพะยัญชะนะสัมปันนัง, สาลีนัง, โภชะนัง, อุทะกัง, วะรัง, พุทธัสสะ, ปูเชมิ."

คำลาข้าวพระพุทธ

"เสสัง มังคะลัง ยาจามิ."

คำกรวดน้ำปรารถนาผลส่วนตัว (แบบย่อ)

"อิทัง เม กะตัง ปุญญัง, นิพพานะปัจจะโย โหตุ, อะนาคะเต กาเล.

ขอบุญที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วนี้ จงเป็นปัจจัยให้บรรลุพระนิพพาน ในอนาคตกาลด้วยเทอญ"

คำกรวดน้ำอุทิศ (แบบย่อ)

"อิทัง เม ญาตินัง โหตุ, สุขิตา โหนตุ ญาตะโย.

ขอส่วนบุญนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงมีความสุข"

คำถวายสักการะบุรพกษัตริยาธิราช

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕)

กล่าว "นะโม" ๓ จบ และกล่าวคำบูชา ดังนี้

"อุกาสะ, ปิยะมะหาราชะ, อิมินา สักกาเรนะ, ปะระมินทะ, มะหาราชะวะรัสสะ, จุฬาลังกะระณัสสะ, ปูเชมิ, ปิยะมะหาราชานุภาเวนะ, สะทา โสตถี, ภะวันตุ เม.ฯ

(กราบ ๑ ครั้ง ไม่แบมือ)"

แบบที่ ๒ (พระบรมรูปหน้าศาลา ๑๐๐ ปี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม)

"ปิโย เทวะมะนุสสานัง ปิโย พรัห(ม)มานะมุตตะโม
ปิโย นาคะสุปัณณานัง ปิณินทะริยัง นะมามิหัง
ปิยะราชานุภาเวนะ สะทา โสตถี ภะวันตุ เม.ฯ
(กราบ ๑ ครั้ง ไม่แบมือ)"

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖)
กล่าว “นะโม” ๓ จบ และกล่าวคำบูชา ดังนี้
“อุกาสะ, มะหาธีระราชะวะรัสสะ, อิมินา สักกาเรนะ, ปูเชมิ,
มะหาธีระราชานุภาเวนะ, สะทาโสตถี, ภะวันตุ เม.ฯ
(กราบ ๑ ครั้ง ไม่แบมือ)”

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
กล่าว “นะโม” ๓ จบ และกล่าวคำบูชา ดังนี้
“อิติจิตตัง, เอหิ เทวะตาหิ, จะ มะหาเตโช, นะระปูชิโต โส ระโส,
ปัจจะยา ทิปปะติ, นะเร โส จะ มะหาราชา, เมตตา จะ กะโรติ,
มะหาลาภัง, สะทา โสตถี ภะวันตุ เม.ฯ”

คำถวายคัมภีร์พระไตรปิฎก

“มะยัง ภันเต, อิมัง, สะปะริวารัง เตปิฏะกะคันถัง สาตถึง, สัพพะยัญชะนัง, เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทธัง, จาตุททิสัสสะ ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, เตปิฏะกะคันถัง สัพพะพัญชะนัง, เกวะละปะริปุณณัง, ปะริสุทธัง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายซึ่งคัมภีร์พระไตรปิฎก, อันมีอรรถะและพยัญชนะครบถ้วนกระบวนความ, บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง, กับทั้งบริวารเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ผู้มีในทิศทั้งสี่, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ, ซึ่งคัมภีร์พระไตรปิฎก, อันมีอรรถะและพยัญชนะครบถ้วนกระบวนความ, บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายคัมภีร์พระธรรม

“มะยัง ภันเต, อิมัง, สะปะริวารัง, โปฏฐะกะคันถัง, พะหุชะนะหิตายะ, พะหุชะนะสุขายะ, มะหาเถเรหิ, ยุตตัปปะยุตตัง, ธัมมิกัง, ธัมมะลัทธัง, จาตุททิสัสสะ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, โปฏฐะกะคันถัง, พะหุชะนะหิตายะ, พะหุชะนะสุขายะ. มะหาเถเรหิ, ยุตตัปปะยุตตัง, ธัมมิกัง, ธัมมะลัทธัง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายซึ่งคัมภีร์ธรรม, อันพระมหาเถระทั้งหลาย ชำระสอบทานแล้ว, อันเกิดขึ้นโดยชอบธรรม, อันได้มาโดยธรรม, กับทั้งบริวารนี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ผู้มีในทิศทั้งสี่, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ, ซึ่งคัมภีร์พระธรรม, อันพระมหาเถระทั้งหลาย, ชำระสอบแล้ว, อันเกิดขึ้นแล้วโดยชอบธรรม, อันได้มาโดยธรรม, กับทั้งบริวารนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายสลากภัต

“เอตานิ มะยัง ภันเต, สะลากะภัตตานิ, สะปะริวารานิ, อะสุกัฏฐาเน, ฐะปิตานิ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, เอตานิ สะลากะภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายสลากภัต, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ซึ่งตั้งไว้ ณ ที่นั้น, แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จบรับซึ่งสลากภัต, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายข้าวสาร

“อิมานิ มะยัง ภันเต, ตัณฑุลานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, ตัณฑุลานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายข้าวสาร, กับทั้งบริวารเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับข้าวสาร, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายอุโบสถ

“มะยัง ภันเต, อิมัง อุโปสถาคารัง, สังฆัสสะ, นิยยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง, อุโปสถาคารัง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายซึ่งอุโบสถหลังนี้แด่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับซึ่งอุโบสถหลังนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายปราสาทผึ้ง

“มะยัง ภันเต, อิมัง, สะปะริวารัง, มะธุปุปผะปาสาทัง, อิมัสมิง วิหาเร, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, มะธุปุปผะปาสาทัง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายปราสาทผึ้งกับทั้งบริวารนี้, แด่พระภิกษุสงฆ์ในวัดนี้, ขอพระสงฆ์จงรับปราสาทผึ้งกับทั้งบริวารนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายยานพาหนะ

“มะยัง ภันเต, อิมัง, ยานัง, ภิกขุสังฆัสสะ, นิยยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง, ยานัง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายซึ่งยานพาหนะนี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับซึ่งยานพาหนะนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายสะพาน

“มะยัง ภันเต, อิมัง, เสตุง, มะหาชะนานัง, สาธาระณัตถายะ, นิยยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัสมิง, เสตุมหิ, นิยยาทิเต, สักขิโก โหตุ, อิทัง, เสตุทานัง, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, สังวัตตะตุ.ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายซึ่งสะพานนี้, เพื่อประโยชน์ทั่วไปแก่มหาชนทั้งหลาย, ขอพระสงฆ์จงเป็นพยาน, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ในสะพานที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้มอบให้แล้วนี้, ขอการถวายสะพานนี้, จงเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายเสนาสะ

“มะยัง ภันเต, อิมัง เสนาสะนานิ, อาคะตานาคตัสสะ, จุททิสสัสสะ, ภิกขุสังฆัสสะ, นิยยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, เสนาสะนานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขาย.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายเสนาสนะเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์ผู้มีในทิศทั้ง ๔, ที่มาแล้วก็ดี, ยังไม่มาก็ดี, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับเสนาสนะเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายศาลาโรงธรรม

“มะยัง ภันเต, อิมัง สาลัง, ธัมมะสะภายะ, อุททิสสะ, จาตุททิสัสสะ, ภิกขุสังฆัสสะ, นิยยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง สาลัง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายศาลาหลังนี้, แด่พระภิกษุสงฆ์ผู้มีในทิศทั้ง ๔, อุทิศเพื่อเป็นสถานที่แสดงธรรม, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับศาลาหลังนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายเวจกุฎี

“มะยัง ภันเต, อิมัง, วัจจะกุฏิง, อาคะตานาคะตัสสะ, จาตุททิสัสสะ, ภิกขุสังฆัสสะ, นิยยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมัง วัจจะกุฏิง, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวายเวจกุฎีหลังนี้, แด่พระภิกษุสงฆ์ผู้มีในทิศทั้ง ๔, ที่มาแล้วก็ดี, ยังไม่มาก็ดี, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับเวจกุฎีหลังนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าสำหรับใช้นุ่งเวลาอาบน้ำฝน)

“อิมานิ มะยัง ภันเต, วัสสิกะสาฏิกานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, วัสสิกะสาฏิกานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายผ้าอาบน้ำฝน, กับทั้งบริวารเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าอาบน้ำฝน, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.ฯ”

คำถวายผ้าจำนำพรรษา (ผ้าที่ถวายแก่พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือน)

"อิมานิ มะยัง ภันเต, วัสสาวาสิกะจีวะรานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, วัสสาวาสิกะจีวะรานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายผ้าจำนำพรรษา, กับทั้งบริวารเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าจำนำพรรษา, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญฯ."

คำถวายผ้าอัจเจกจีวร (ผ้าจำนำพรรษาที่ถวายแก่พระภิกษุโดยรีบด่วน)

"อิมานิ มะยัง ภันเต, อัจเจกะจีวะรานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, อัจเจกะจีวะรานิ, สะปะริวารานิ, ปฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายผ้าอัจเจกจีวร, กับทั้งบริวารเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับผ้าอัจเจกจีวร, กับทั้งบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญฯ."

คำถวายธูปเทียนดอกไม้เพื่อบูชา

"มะยัง ภันเต, อิเมหิ, ทีปะธูปะปุปผะวะเรหิ, ระตะนัตตะยัง, อะภิปูเชมะ, อะยัง, ระตะนัตตะยัสสะ ปูชา, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตะสุขาวะหา, โหตุ, อาสะวักขะยัปปัตติยาฯ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอบูชาพระรัตนตรัย, ด้วยธูปเทียน, และดอกไม้อันประเสริฐเหล่านี้, การบูชาพระรัตนตรัยนี้, จงนำมาซึ่งประโยชน์สุข, เพื่อบรรลุพระนิพพานเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวกิเลส, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนานเทอญฯ."

คำถวายธงเพื่อบูชา

"มะยัง, อิมินา, ธะชะปะฏาเกนะ, ระตะนัตตะยัง, อะภิปูเชมะ, อะยัง, ธะชะปะฏาเกนะ, ระตะนัตตะยะปูชา, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, สังวัตตะตุฯ.

ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอบูชา, ซึ่งพระรัตนตรัย, ด้วยธงแผ่นผ้านี้, กิริยาที่บูชาพระรัตนตรัย, ด้วยธงแผ่นผ้านี้, ขอจงเป็นไป, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญฯ."

ลำดับพัดยศสมณศักดิ์ ฐานานุกรม เปรียญ
ในงานพระราชพิธี-รัฐพิธี

สมเด็จพระราชาคณะ

๑. สมเด็จพระสังฆราชเจ้า
๒. สมเด็จพระสังฆราช
๓. สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ

พระราชาคณะ

๔. พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
๕. พระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร
๖. พระราชาคณะ ชั้นธรรม
๗. พระราชาคณะ ชั้นเทพ
๘. พระราชาคณะ ชั้นราช
๙. พระราชาคณะ ชั้นสามัญ
   ๙.๑ พระราชาคณะ ปลัดขวา-ปลัดซ้าย-ปลัดกลาง
   ๙.๒ พระราชาคณะ รองเจ้าคณะภาค
   ๙.๓ พระราชาคณะ เจ้าคณะจังหวัด
   ๙.๔ พระราชาคณะ รองเจ้าคณะจังหวัด
   ๙.๕ พระราชาคณะ ชั้นสามัญเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
   ๙.๖ พระราชาคณะ ชั้นสามัญเปรียญ ป.ธ. ๙-๘-๗-๖-๕-๔-๓
   ๙.๗ พระราชาคณะ ชั้นสามัญเทียบเปรียญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
   ๙.๘ พระราชาคณะ ชั้นสามัญเทียบเปรียญ
   ๙.๙ พระราชาคณะ ชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
   ๙.๑๐ พระราชาคณะ ชั้นสามัญยก

พระครูสัญญาบัตร พระครูฐานานุกรม พระเปรียญธรรม

๑๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะจังหวัด (จจ.)

๑๑. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด (รจจ.)

๑๒. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (จล.ชอ.)

๑๓. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (จอ.ชพ.)

๑๔. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ (ทจอ.ชพ.)

๑๕. พระครูปลัดของสมเด็จพระราชาคณะ

๑๖. พระเปรียญธรรม ๙ ประโยค

๑๗. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (จล.ชท.)

๑๘. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (จอ.ชอ.)

๑๙. พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (ทจอ.ชอ.)

๒๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (จล.ชต.)

๒๑. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (จอ.ชท.)

๒๒. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (รจล.ชอ.)

๒๓. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (รจล.ชท.)

๒๔. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี (รจล.ชต.)

๒๕. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ หรือเทียบเท่า (ผจล.ชพ. หรือ ทผจล.ชพ.)

๒๖. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือเทียบเท่า (ผจล.ชอ.วิ หรือ ทผจล.ชอ.วิ.)

๒๗. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก หรือเทียบเท่า (ผจล.ชอ. หรือ ทผจล.ชอ.)

๒๘. พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ

๒๙. พระครูปลัดของพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นสัญญาบัตร

๓๐. พระครูฐานานุกรมชั้นเอก ของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริตร)

๓๑. พระเปรียญธรรม ๘ ประโยค

๓๒. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท หรือเทียบเท่า (ผจล.ชท. หรือ ทผจล.ชท.)

๓๓. พระเปรียญธรรม ๗ ประโยค

๓๔. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นธรรม

๓๕. พระครูฐานานุกรมชั้นโท ของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริตร)
๓๖. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก (รจอ.ชอ.)
๓๗. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท (รจอ.ชท.)
๓๘. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จต.ชอ.วิ.)
๓๙. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นเอก (จต.ชอ.)
๔๐. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท (จต.ชท.)
๔๑. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นตรี (จต.ชต.)
๔๒. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก (จร.ชอ.)
๔๓. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (จร.ชท.วิ.)
๔๔. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท (จร.ชท.)
๔๕. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี (จร.ชต.)
๔๖. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (รจร.)
๔๗. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ (ผจร.)
๔๘. พระเปรียญธรรม ๖ ประโยค
๔๙. พระเปรียญธรรม ๕ ประโยค
๕๐. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นเทพ
๕๑. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นราช
๕๒. พระครูวินัยธร
๕๓. พระครูธรรมธร
๕๔. พระครูคู่สวด
๕๕. พระเปรียญธรรม ๔ ประโยค
๕๖. พระปลัดของพระราชาคณะ ชั้นสามัญ
๕๗. พระเปรียญธรรม ๓ ประโยค
๕๘. พระครูรองคู่สวด
๕๙. พระครูสังฆรักษ์
๖๐. พระครูสมุห์
๖๑. พระครูใบฎีกา
๖๒. พระสมุห์
๖๓. พระใบฎีกา
๖๔. พระพิธีธรรม (เหลือง-แดง-น้ำเงิน-เขียว)

หมายเหตุ

๑. การจัดลำดับนี้ เป็นการปรับปรุงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมในการประชุม ครั้งที่ ๖/๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

๒. เฉพาะพิธีรับผ้าพระกฐินพระราชทาน เจ้าอาวาสนั่งหน้าพระภิกษุรูปอื่น ซึ่งแม้จะมีสมณศักดิ์สูงกว่า

๓. ตั้งแต่พระราชาคณะ ชั้นราชขึ้นไป นั่งตามลำดับอาวุโสโดยสมณศักดิ์

การใช้พัดยศ การถวายอติเรก และการถวายพระพรลา

พระดำรัสแห่ง สมเด็จพระมหาสมณะ[๓] ให้ถวายอติเรกในการหลวงการรัฐบาลทั่วไป

สมเด็จพระมหาสมณะ มีพระดำรัสว่า ธรรมเนียมการถวายอดิเรก แด่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนมา ถวายเฉพาะในพระที่นั่งเนื่องด้วยที่ประทับ และต่อมาในพระที่นั่งที่เคยประทับทุกแห่ง สมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะเป็นผู้ถวาย โดยฐานทรงยกย่องเป็นพระเถระ เห็นว่า คำถวายอติเรกนั้น เป็นคำออกพระนาม หรือกล่าวทางไวยากรณ์แห่งมคธภาษาเป็นประถมบุรุษ คำกล่าวถึงถวายลับหลังก็ไม่ชัด และการถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของตนก็เป็นการแสดงความปรารถนาอันดี ถ้าใช้ในการหลวงการรัฐบาลทั่วไป จัดเป็นการสมควร แต่ติดอยู่ที่หัวเมือง เพราะไม่มีพระราชาคณะทุกแห่ง ได้นำความเรียนพระราชปฏิบัติ บัดนี้ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระครูเจ้าคณะจังหวัด และพระครูเจ้ารองผู้ได้รับพระราชทานพัดแฉกยอดเป็นเครื่องยศ ถวายอติเรก ได้ด้วย ตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๒ นี้ ที่เป็นวันตรงสุรทินบรมราชาภิเษกเป็นต้นไป ให้สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ และพระครูเจ้าคณะจังหวัด ผู้เป็นหัวหน้าแห่งสงฆ์ ผู้เข้าในการหลวง ทั้งในกรุงทั้งในหัวเมือง หรือในการรัฐบาลในหัวเมือง เช่น ในการถือน้ำ ในการเฉลิมรัชชพรรษา และในการเฉลิมพระชนมพรรษา ถวายอติเรกทุกแห่ง ทั้งในพระที่นั่ง ทั้งในที่อื่น ทั้งในเวลาเสด็จออก ทั้งในเวลาไม่เสด็จออก ส่วนการว่า คำถวายพระพรลา คงใช้ในเวลาเสด็จออกเฉพาะในพระราชวัง ในพระราชฐาน หรือในที่ประทับแห่งอื่น เช่น ค่ายหลวง พระครูเจ้าคณะจังหวัดถวายได้ด้วย

พระครูเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะรอง ผู้ยังไม่เคยถวาย จงดูคำถวายอดิเรก และคำถวายพระพรลา ในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๔ หน้า ๒๖๙ ถึง ๒๗๐ เมื่อถวายจงตั้งพัดยศ

มีพระดำรัสสั่งไว้ ณ วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๖๒

[๓] สนติ์ แสวงบุญ ป.. ทำเนียบพัดยศสมณศักดิ์. กรุงเทพมหานคร, ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๑๕.

ประกาศมหาเถรสมาคม
เรื่อง การถวายอติเรก และการใช้พัดยศในงานพระราชพิธี[๔]

มหาเถรสมาคมได้พิจารณาว่า โดยที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เฉลิมพระนามาภิไธยสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาล ขึ้นเป็นสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (เสมอด้วยสมเด็จพระราชินี) สมควรที่คณะสงฆ์จะพึงถวายพระเกียรติในการทรงประกอบงานพระราชพิธี และทรงบำเพ็ญพระราชกุศล จึงให้คณะสงฆ์ปฏิบัติในการถวายใช้พัด

๑. เมื่อ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ในการพระราชพิธี หรือในการพระราชกุศล ให้ใช้พัดยศถวายอติเรกแด่ทั้งสองพระองค์

๒. เมื่อ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนิน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลหรือทรงเป็นประธานในการพิธีทุกอย่าง ให้ใช้พัดยศ แต่ไม่ต้องถวายอติเรก นอกจากที่กล่าวนี้ ให้ถือการปฏิบัติเดิม

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

(ลงพระนาม) สมเด็จพระอริยวงศาคติญาณ
(สมเด็จพระอริยวงศาคติญาณ)
สมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

[๔] สนต์ แสวงบุญ ป.. ทำเนียบพัดยศสมณศักดิ์. กรุงเทพมหานคร, ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๑๕.

การใช้พัดยศ

พัดยศ เป็นเครื่องหมายแสดงถึงสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยคณะสงฆ์จะถวายพระเกียรติแด่องค์พระมหากษัตริย์ด้วยการเสนอนามพระเถระที่เห็นสมควรรับพระราชทานสมณศักดิ์ในโอกาสสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพระราชพิธีฉัตรมงคล วันพระราชพิธีแรกขึ้นเสวยราชสมบัติ หรือในพระราชพิธีสำคัญที่จัดขึ้นเนื่องในวโรกาสพิเศษ เป็นต้น ซึ่งเป็นการพระราชทานเป็นการเฉพาะบุคคลให้นำไปใช้เพื่อแสดงสมณศักดิ์ในการพระราชพิธี และรัฐพิธี หรือการพิธีที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นการถวายพระเกียรติแด่พระองค์ผู้เป็นองค์ประธาน หรือการพิธีที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ พระราชานุเคราะห์ ของสถาบันพระมหากษัตริย์ พระเถระผู้ได้รับพระราชทานจะให้ผู้อื่นนำไปใช้ไม่ได้ ดังนั้น การจัดลำดับการนั่งของพระสงฆ์สมณศักดิ์ในการพระราชพิธี หรือการพิธีที่ใช้พัดยศจะต้องจัดลำดับตามพัดยศที่ถือเข้าในพระราชพิธีหรือพิธี โดยมีระเบียบแบบแผนประเพณีปฏิบัติ และหลักเกณฑ์การใช้พัดยศในการพระราชพิธี รัฐพิธี และการพิธี ดังนี้

๑. การพระราชพิธี และพิธีที่ต้องใช้พัดยศ และถวายอติเรก

๑.๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน

๑.๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน (กรณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ให้ประธานสงฆ์ถวายอติเรกแด่ทั้งสองพระองค์)

๑.๓ ในการพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ (ผู้แทนพระองค์ไปปฏิบัติกรณียกิจแทนพระองค์ใด ให้ประธานสงฆ์ใช้สรรพนามของพระองค์นั้นตามแบบการถวายอติเรกที่ใช้ในปัจจุบัน)

๑.๔ ในการพิธีที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น หรือได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดขึ้น เช่น การถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน การพิธีสมเด็จพระสังฆราชประทานสัญญาบัตร พัดยศ และผ้าไตร การทรงบำเพ็ญพระราชกุศล การพิธีต่าง ๆ ที่ทรงพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ การพระราชทานเครื่องไทยธรรมไปถวายพระสงฆ์ในการพิธีต่าง ๆ ทุกกรณี การพิธีอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ หรือพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์ใด ให้ประธานสงฆ์ใช้พัดยศ และใช้สรรพนามในพระองค์นั้นถวายอติเรก

๑.๕ การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ วันฉัตรมงคล และวันจักรีที่ทางราชการจัด (ตรงกับวันพระราชพิธี) เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๑.๖ การพระราชพิธีฉลองวันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๒. การพิธีที่ใช้พัดยศ แต่ไม่ถวายอติเรก

๒.๑ การพิธีที่ สมเด็จพระบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนิน

๒.๒ การพิธีที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ

๒.๓ การพิธีที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ

๒.๔ การพิธีที่ มีการเชิญเครื่องอิสริยยศมาประดิษฐานเป็นองค์ประกอบของพิธีการ เช่น รัฐพิธีเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ หรือการถือน้ำพิพัฒนสัตยา

๒.๕ การพิธีที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

๒.๖ การพิธีที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามบรมราชกุมาร หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น หรือทรงรับไว้ในพระราชานุเคราะห์ หรือในพระราชูปถัมภ์ เช่น กรณีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานศพไว้ในพระราชานุเคราะห์ เป็นต้น

๒.๗ การพิธีที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องไทยธรรมไปถวายพระสงฆ์ในพิธีการต่าง ๆ

(เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ธรรมเนียมที่คณะสงฆ์ปฏิบัติจะใช้บท “โส อตฺถลทฺโธ...” และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใช้บท “สา อตฺถลทฺธา...” เป็นบทถวายพระพร

๓. การพิธีที่ใช้พัดยศและพัดรอง

การพระราชพิธี หรือการพิธี ที่มีการถวายพระธรรมเทศนาให้พระสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ถวายพระธรรมเทศนานำพัดยศและพัดรองมาในการพระราชพิธี โดยมีวิธีใช้พัดยศและพัดรองดังนี้

๓.๑ เมื่อถึงเวลาถวายพระธรรมเทศนาให้ถือพัดยศและพัดรอง ไปนั่งยังอาสน์สงฆ์ตามที่เจ้าหน้าที่เผดียงและจัดเตรียมไว้ข้างธรรมาสน์ เมื่อองค์ประธานหรือประธานจุดเทียนส่องธรรมให้พระสงฆ์ถือพัดรองขึ้นไปบนธรรมาสน์เพื่อใช้ในการถวายศีล เมื่อถวายศีลจบแล้ว ให้วางพัดรองไว้บนธรรมาสน์แล้วถวายพระธรรมเทศนา เมื่อถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว ให้เก็บคัมภีร์เทศน์

และสั่งคัมภีร์เทศน์ และพัดรองให้เจ้าหน้าที่เชิญออกไปยังที่จัดเตรียมไว้ แล้วลงจากธรรมาสน์มานั่งยังอาสน์สงฆ์ที่มีพัดยศวางอยู่ หรืออาสน์สงฆ์ที่นั่งพักก่อนขึ้นธรรมาสน์ เพื่อรับประเคนเครื่องไทยธรรม เมื่อรับประเคนเครื่องไทยธรรมแล้ว หากไม่มีกิจกรรมอื่น เมื่อองค์ประธานประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว ให้ตั้งพัดยศ ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ทั้งนี้เป็นธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรม แห่งกรุงศรีอยุธยา

๓.๒ ในพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันวิสาขบูชา มีการปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษ คือ เมื่อพระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว จะนั่งอนุโมทนา โดย “ยถา...” อยู่บนธรรมาสน์ โดยถือคัมภีร์ไว้ในมือ ไม่ต้องถือพัดยศใด ๆ ทั้งสิ้น พระสงฆ์ผู้ถวายพระธรรมเทศนา “ยถา...” จบ พระสงฆ์ที่นั่งอยู่ ณ อาสน์สงฆ์ด้านล่าง รับ “สพฺพี ติโย...” โดยตั้งพัดยศแล้วเจ้าหน้าที่เผดียงพระสงฆ์รูปที่ถวายพระธรรมเทศนาลงจากธรรมาสน์มานั่งยังอาสนะเดิมแล้วตั้งพัดยศร่วมถวายอนุโมทนา และถวายอดิเรกต่อไป

๓.๓ การพระราชพิธี หรือพิธีใด ๆ ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดสร้างพัดรองถวายพระสงฆ์ไว้เป็นที่ระลึก และทรงประเคนพระสงฆ์ในพระราชพิธี หรือการพิธี เช่น ในการพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ เมื่อทรงถวายพัดรองแล้ว ประธานสงฆ์จะใช้พัดรองถวายศีล และถวายอนุโมทนา “ยถา... สพฺพี...” โดยตั้งพัดรองถวายอนุโมทนา ก่อนจะถวายอติเรก ให้เปลี่ยนจากพัดรอง มาเป็นการตั้งพัดยศถวายอติเรกแทน และให้ใช้พัดยศต่อจากการถวายอติเรกไปจนจบบท “ภวตุ สพฺพมงฺคลำฯ เปฯ ภวนฺ ตุ เต.”

อนึ่ง ในกรณีเดียวกัน หากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นองค์ประธานในพิธีให้เปลี่ยนจากพัดรองเป็นการตั้งพัดยศ ก่อนบท “โส อตฺถลทฺโธ...” หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธานในพิธีให้เปลี่ยนจากพัดรองเป็นการตั้งพัดยศ ก่อนบท “สา อตฺถลทฺธา...” แม้การพิธีอื่น ๆ หากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทน และผู้เป็นประธานแทนพระองค์ถวายพัดรองก็พึงปฏิบัติเช่นเดียวกัน

๓.๔ ในการพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานที่มีผู้ขอพระราชทานไปถวายยังพระอารามหลวง หรืออารามที่ได้รับผ้าพระกฐินพระราชทานในต่างประเทศ ธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบต่อกันมา ถ้าผู้ขอรับพระราชทานได้มีการจัดสร้างพัดรองที่ระลึกถวายแด่พระสงฆ์ด้วย หากประธานในพิธีถวายผ้าพระกฐินเป็นพระบรมวงศ์ให้ประเคนพัดรองที่ระลึกก่อนเครื่องพระกฐินพระราชทาน หากผู้ที่ขอพระราชทานหรือผู้เป็นประธานเป็นบุคคลที่ไม่ได้เป็นพระบรมวงศ์ให้ประเคนพัดรองที่ระลึกถวายอนุโมทนา (เพื่อเป็นการฉลองศรัทธาของหน่วยงานหรือผู้ที่ขอรับพระราชทานในการรับภาระอันเป็นการช่วยแบ่งเบาพระราชภาระของพระมหากษัตริย์ในการ

ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป) ส่วนพระสงฆ์รูปอื่นที่มีสมณศักดิ์ให้ตั้งพัดยศ ตั้งแต่เมื่อเริ่มอนุโมทนา (ตั้งแต่ ยถา...ไปจนจบบท ภวตุ สพฺพมงฺคลํ...) สำหรับประธานสงฆ์หรือรูปที่ครองผ้าพระกฐินซึ่งใช้พัดรอง ให้เปลี่ยนจากการใช้พัดรองมาเป็นพัดยศ ก่อนที่จะถวายอติเรก

การถวายอติเรก

การถวายอติเรก คือ คำถวายพระพรที่เป็นภาษาบาลี ซึ่งพระสงฆ์ผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระบรมราชินี ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในพระราชพิธีหรือพิธีต่าง ๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน หรือในการพระราชทานเครื่องไทยธรรมไปถวายพระสงฆ์ หรือในการพระราชทานพิธีการไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ หรือทรงรับการพิธีไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งการถวาย “อติเรก” ถือเป็นการถวายพระพร โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระบรมราชินี ดังนั้น ธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติในขณะที่พระสงฆ์ผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวคำ “ถวายอติเรก” ผู้ที่เข้าร่วมอยู่ในพิธีทั้งหมดจะลดมือลง (ไม่ประนมมือรับพร) คงมีแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี ที่ทรงประนมพระหัตถ์รับการถวายพระพรจากพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นพระพรชัยมงคลที่พระสงฆ์ถวายแด่พระองค์โดยเฉพาะ

มูลเหตุความเป็นมา

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระสอน พุทฺธสโร เป็นชาวจังหวัดพัทลุง ได้เดินทางมาจำพรรษาอยู่ ณ วัดหนัง เขตบางขุนเทียน (ปัจจุบันอยู่ในเขตจอมทอง) กรุงเทพมหานคร และได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดหงสาราม ปัจจุบัน คือ วัดหงส์รัตนาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร จนสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดหงสาราม รูปที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงรู้จักและคุ้ยเคยเป็นอันดี ตั้งแต่ครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศ เป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ครั้นขึ้นเสวยราชย์แล้ว ได้พระราชทานสมณศักดิ์ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ในราชทินนามว่า พระอุดมปิฎก ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหงสาราม ต่อมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๓ แล้ว จึงกลับไปจำพรรษา ณ วัดสุนทราวาส จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมของท่าน

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ เนื่องด้วยพระองค์เคยทรงผนวชอยู่เป็นเวลานาน ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎก ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีเป็นอย่างดี มีพระปรีชาสามารถสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค จึงเป็นเหตุให้ได้ทรงรู้จักคุ้ยเคยกับพระอุดมปิฎกเป็นอย่างดี เมื่อถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ตามหาและนิมนต์พระอุดมปิฎกมาเจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ร่วมกับพระเถระรูปอื่น ๆ ด้วย พระอุดมปิฎกซึ่งอยู่ที่วัดสุนทราวาส จังหวัดพัทลุง เมื่อรับทราบพระประสงค์แล้ว ก็ได้เดินทางมาร่วมพิธีนั่งอาสนะลำดับสุดท้ายของพระสงฆ์ ครั้นถึงเวลา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมโดยลำดับ นับแต่สมเด็จพระสังฆราชลงมาจนถึงพระอุดมปิฎก ทรงโสมนัสยิ่งนักที่ได้ทรงพบเห็นพระสงฆ์ที่ทรงคุ้นเคยมาก่อน ตอนท้ายทรงรับสั่งว่า “ท่านเดินทางมาแต่ไกล นานปีจึงจะได้พบกัน ขอจงให้พรโยมให้ชื่นใจเถิด” เมื่อได้รับพระอนุญาตจากสมเด็จพระสังฆราชแล้ว พระอุดมปิฎกก็ตั้งพัดยศถวายพระพรด้วยปฏิภาณโวหาร เป็นภาษาบาลี ว่า

“อติเรกวสฺสสตํ ชีว.
อติเรกวสฺสสตํ ชีว.
อติเรกวสฺสสตํ ชีว.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา.
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ.
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ภวตุ สพฺพทา.ฯ”

ขอถวายพระพร

เนื่องจากท่านเจ้าคุณมิได้เตรียมการไว้ก่อน เพราะไม่รู้ตัวว่าจะต้องถวายพระพร จึงว่าติดเป็นระยะ ๆ วรรคแรกว่าซ้ำถึง ๓ หน จึงว่าวรรคที่สองต่อไปได้ ว่าวรรคที่สองซ้ำกันถึงสองหน จึงว่าวรรคที่ ๓ ต่อไปได้ และว่าไปได้ตลอดจนจบ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสดับแล้ว ทรงโปรดพระพรบทนี้มาก จึงทรงรับสั่งให้ถือเป็นธรรมเนียมให้พระสงฆ์ใช้พรบทนี้ ถวายพระพรพระมหากษัตริย์ในการพระราชพิธีตราบเท่าทุกวันนี้ โดยมิได้ทรงแก้ไขแต่ประการใด นอกจากทรงรับสั่งให้เพิ่มคำว่า “ตุ” ต่อท้ายคำว่า “ชีว” เป็น “ชีวตุ” สืบมาจนบัดนี้

โดยที่ พระอุดมปิฎก ผู้เป็นต้นแบบของการถวายพระพรบทนี้ เป็นพระราชาคณะ จึงได้ถือเป็นธรรมเนียมสืบมาว่า พระสงฆ์ที่จะถวายอติเรกได้จะต้องมีสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะขึ้นไป แต่ปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๒) คณะสงฆ์ได้อนุญาตให้ พระครูสัญญาบัตร ชั้นเอก (จจ., จล.) ที่ถือพัดเปลวเพลิง เป็นผู้ถวายอติเรกได้โดยอนุโลม โดยมีแบบคำถวายอติเรกที่ใช้ในปัจจุบันที่จะกล่าวต่อไป

แบบคำถวายอติเรกที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

คำถวายอติเรก แบบที่ ๑

ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา.
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ.
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายอติเรก แบบที่ ๒

ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.
ทีฆายุกา โหตุ อโรคา โหตุ.
สุขิตา โหตุ สิริกิตฺติปรมราชินี.
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ยโส นิจฺจํ.
สิริกิตฺติปรมราชินียา ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

คำถวายอติเรก แบบที่ ๓

ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ในเวลาเสด็จประทับอยู่พร้อมกันหรือในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์

อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ.
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา สราชินี.
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ.
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ราชินียา สห ภวตุ สพฺพทา.

ขอถวายพระพร

การถวายพระพร

การถวายพระพรลา

การถวายพระพรลา คือ การกล่าวคำถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อเสร็จพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในวโรกาสต่าง ๆ ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินออกทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉพาะในพระที่นั่งในพระราชฐาน ในพระราชวัง หรือในที่ประทับแห่งอื่น เช่น ค่ายหลวง เป็นต้น ก่อนที่พระสงฆ์จะกลับเมื่อเสร็จสิ้นพิธี ตามธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติประธานสงฆ์รูปที่ ๑ จะถวายอติเรก พระสงฆ์รูปที่ ๒ จะกล่าวถวายพระพรลา

คำถวายพระพรลา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

“ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง (อาตมภาพ) ขอถวายพระพรลา แด่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ขอถวายพระพร”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในเวลาเสด็จประทับประทับพระองค์เดียว

“ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เวลานี้สมควรแล้ว อาตมภาพ พระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง ขอถวายพระพรลา แด่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ขอถวายพระพร”

หมายเหตุ

การเจริญพระพุทธมนต์ถวายต่อหน้าพระที่นั่งตามธรรมเนียมปฏิบัติ รูปที่เป็นองค์ประธานจะเป็นผู้ถวายอติเรก รูปที่เป็นรองประธานสงฆ์จะเป็นผู้ถวายพระพรลา

การถวายพระพรในการถวายพระธรรมเทศนา

การถวายพระพรในการถวายพระธรรมเทศนา เป็นธรรมเนียมแต่โบราณที่ทางคณะสงฆ์ถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อได้รับนิมนต์ไปถวายพระธรรมเทศนาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ และสมเด็จพระสังฆราช พระสงฆ์ผู้ที่ถวายพระธรรมเทศนา จะต้องมีการกล่าวคำถวายพระพรก่อนถวายพระธรรมเทศนา จึงจะตั้ง นโม... และตั้ง พุทธภาษิต... ดำเนินการแสดงพระธรรมเทศนาต่อไป เมื่อถวายพระธรรมเทศนาจบลงด้วยคำว่า **“เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้”** จะต้องมีคำต่อท้ายว่า **“ขอถวายพระพร”**

คำถวายพระพรเทศนา

ถวายฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

“ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอัญประเสริฐ บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา (ใน.....กถา) ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนาณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะ[๕] พระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหิสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตานิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺกนฺติฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา ใน.....กถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา.....

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ **ขอถวายพระพร”**

---

[๕] หมายเหตุ

๑. ในกรณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถไม่ได้ประทับอยู่ในที่เฉพาะหน้า พึงเว้นคำว่า **“เดชะ”**

คำถวายพระพรเทศนา

ถวายพระบรมวงศานุวงศ์ (ชั้นเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า)

ขอถวายพระพร เจริญพระสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จพระบรมวงศบพิตร ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้ จักรับประทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา (ใน.....กถา) ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับประทานถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ โปรดประทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา ใน.....กถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เพิ่มพูนกุศลบุญราศี เป็นปสาทนียกถา ในมหามงคลสมยาภิลัษิตกาล.....
.....

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ขอถวายพระพร.